

پایان نامه تحصیلات تکمیلی بین الملل

کارشناسی ارشد

رشته تفسیر و علوم قرآن

عنوان:

تسبیح در قرآن و احادیث

استاد راهنما:

آقای محمد علی شمالی

پژوهشگر:

حکیمه براتیان

تابستان ۱۳۸۸

چکیده

ضرورت شناخت و معرفت تسبیح به عنوان یک حقیقت قرآنی برهمگان واضح و روشن است. شناخت کامل و امثال این امر الهی موجبات بهره مندی هرچه بیشتر از آثار و برکات آن را برای انسان فراهم می‌آورد و انسان را به جوار قرب الهی نائل می‌گرداند.

آنچه را که در این پژوهشنامه در پی آنیم به قرار زیر است:

فصل اول: در این فصل بعد از بیان مطالب مقدماتی به مفهوم شناسی تسبیح و کلمات مرتبط به آن اهتمام نموده، ابتدا به بررسی لغوی و ریشه‌ای کلمه تسبیح و معنای اصطلاحی آن و بررسی کلمه شبان و دیگر مشتقات آن پرداخته و در انتها رابطه تسبیح با مفاهیم دیگر را مورد بررسی قرار دادیم. فصل دوم: هدف ما در این بحث بیان این مطالب است که فقط ذات اقدس الهی استحقاق و

شایستگی تسبیح دارد و به بیان ملاکها و مقتضیات آن از دیدگاه قرآن و نهج البلاغه پرداخته‌ایم.

فصل سوم: تسبیح و تنزیه حضرت حق از کاستی و ناشایستگی جوانب و ابعاد مختلفی را در بردارد که از آن جمله‌اند: تنزیه از سوء در ذات، صفات، اسماء، افعال و... که به وسیله قرآن بدان اشارت و اهتمام نموده‌ایم.

فصل چهارم: قرآن کریم در آیات مختلف تمامی موجودات و جهان آفرینش را تسبیح گوی ذات و ساحت مقدس احدیت می‌خواند در این به بیان دیدگاههای مفسران و نقطه نظرات آنان درباره چگونگی تسبیح موجودات پردازیم.

فصل پنجم: در این فصل به بیان مراتب تسبیح گویان و نحوه تسبیح آنان پرداخته‌ایم. تسبیح کنندگانی که از آنان یاد نموده‌ایم عبارتند از: ذات اقدس حق تعالی، ملائکه، پیامبران، اولیاء، مؤمنان، خردمندان و شامل حیوانات و جمادات.

فصل ششم: چگونگی. موجودات به دو صورت خداوند را تنزیه می‌نمایند.

الف) بصورت عام و کلی که همان حقیقتی است که در کل نظام آفرینش حاکم است و اصل تسبیح است.

ب) بصورت خاص که مخصوص موحدان است و شامل تسبیح قلبی، زبانی و عملی می‌باشد.

فصل هفتم: ابزار، آداب و آثار تسبیح.

در این فصل با استفاده از روایات معصومین علیهم السلام ابزار تسبیح، فضیلت تسبیح با تربت امام حسین علیه السلام و آداب و در انتهای فصل طبق آیات قرآن به آثار و برکاتش می پردازیم. و در انتها خاتمه و نتیجه گیری بحث مطرح شده است. امید که این تلاش اندک مورد قبول واقع شود.

فهرست مطالب

أ..... مقدمه

فصل اول: کلیات

۱..... بیان مسئله

۲..... سئوالی اصلی

۲..... سئوالات فرعی

۳..... ضرورت و اهمیت بحث

۴..... سابقه بحث

۴..... روش تحقیق

۵..... مفهوم شناسی تسبیح و کلمات مرتبط به آن

۵..... تسبیح در لغت

۶..... تسبیح در اصطلاح

۷..... مصادیق تسبیح

۸..... فعل تسبیح

۸..... متعلق تسبیح

۹..... سبحان

۹..... معنای سبحان الله

۱۰..... اعراب سبحان الله:

۱۱..... استعمال سبحان در معنای تعجب

۱۲..... مشتقات

- ۱۲..... مسبحات
- ۱۴..... رابطه تسبیح با مفاهیم دیگر
- ۱۴..... الف) رابطه تسبیح با عبودیت
- ۱۵..... ب) رابطه تسبیح و حمد
- ۱۷..... ج) رابطه تسبیح و تقدیس

فصل دوم: معیارهای اختصاص تسبیح به خداوند

- ۲۰..... مقدمه
- ۲۰..... معیارهای کلی
- ۲۱..... کمال مطلق:
- ۲۲..... خالق مطلق
- ۲۴..... مالک حقیقی
- ۲۵..... اسماء حسنی
- ۲۶..... اختیار مطلق
- ۲۷..... عینیت ذات و صفات

فصل سوم: ابعاد تسبیح

- ۲۹..... مقدمه
- ۲۹..... ذات حق
- ۲۹..... صفات حق
- ۳۰..... افعال حق
- ۳۰..... اسماء حق
- ۳۰..... ابعاد تسبیح در قرآن
- ۳۰..... تنزیه خداوند از داشتن فرزند
- ۳۲..... نسبت فرزندى پیامبران به خدا
- ۳۵..... نسبت فرزندى ملائک به خدا
- ۳۸..... نسبت داشتن بین خدا و جنیان
- ۴۰..... تنزیه خداوند از شرک
- ۴۳..... شرک در عبادت

۴۴.....	شرک در طاعت
۴۵.....	تفویض قدرت
فصل چهارم: دیدگاه مفسران و صاحب نظران در تسبیح موجودات	
۴۸.....	قرآن کریم تمامی موجودات را مسیح می‌انگارد.....
۴۹.....	دیدگاه مفسران در تسبیح موجودات
۴۹.....	نظم موجودات نمایانگر تسبیح آنها.....
۵۵.....	تسبیح موجودات ترکیبی از "حال" و "قال"
۵۵.....	خضوع تکوینی موجودات، تسبیح آنها.....
۵۷.....	تسبیح حقیقی موجودات با خلق نطق و حیات
۵۸.....	موجودات دارای روحند خدا را حقیقتا تسبیح می‌گویند
۵۹.....	تسبیح حقیقی موجودات با زبان ملکوتی.....
۵۹.....	تسبیح موجودات حقیقی و همراه با علم و شعور است
۵۹.....	نظریه ملاصدرا.....
۶۲.....	بررسی نظریه ملاصدرا.....
۶۲.....	آیاتی دال بر وجود آگاهی در حیوانات
۶۶.....	آیات دال بر وجود آگاهی در جمادات
۶۸.....	دلیل عقلی بر اثبات نظریه ملاصدرا
۷۰.....	گفتار علامه طباطبائی "ره" در تأیید نظر ملاصدرا
۷۳.....	گفتار امام خمینی "ره" در تسبیح حقیقی موجودات
۷۴.....	تسبیح موجودات یعنی حرکت کل وجود بسوی خدا
۷۴.....	گفتار مرحوم طالقانی در تسبیح موجودات
۷۵.....	گفتار استاد شجاعی در تسبیح موجودات
۷۷.....	آگاهی موجودات از تسبیح خود
۷۹.....	هر موجودی تسبیح مخصوص به خود دارد
۸۰.....	دوام تسبیح (زمانشمولی تسبیح)
۸۱.....	معنا و مفهوم داشتن تسبیح موجودات

فصل پنجم: سبحان و مراتب تسبیح آنها

- ۸۵..... مقدمه
- ۸۶..... تسبیح خداوند از ناحیه خود
- ۸۷..... تسبیح ملائکه
- ۸۸..... تسبیح خداوند از صفات ملائکه می باشد
- ۸۸..... چگونگی تسبیح ملائکه
- ۸۹..... دوام تسبیح ملائکه
- ۹۰..... ملائکه از ترس خدای را تسبیح می گویند
- ۹۱..... تسبیح ملائکه عرش و اطراف آن
- ۹۳..... تسبیح پیامبران
- ۹۳..... تسبیح حضرت داود علیه السلام
- ۹۷..... تسبیح حضرت یونس
- ۹۷..... دعا و تسبیح یونس پیغمبر، وسیله ی نجات او از شکم ماهی
- ۹۸..... تسبیح حضرت موسی علیه السلام
- ۱۰۰..... تسبیح حضرت موسی و هارون علیه السلام
- ۱۰۱..... تسبیح حضرت زکریا
- ۱۰۲..... تسبیح حضرت رسول صلی الله علیه و آله و سلم
- ۱۰۳..... تسبیح پیامبر به عنوان تعیین خط مشی
- ۱۰۴..... دستور تسبیح به پیغمبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم
- ۱۰۴..... دستور به تسبیح، تحمید، سجود و عبادت
- ۱۰۵..... دستور به صبر و تسبیح به هنگام برخاستن
- ۱۰۶..... دستور به صبر، تسبیح و تحمید در همه اوقات
- ۱۰۸..... دستور به تسبیح و تحمید در صبح و عصر
- ۱۰۹..... دستور به تسبیح در شب
- ۱۱۰..... تسبیح و تحمید خدا و استغفار، شکر نعم الهی
- ۱۱۱..... دستور به تسبیح اسم رب
- ۱۱۴..... تسبیح اولیاء و مؤمنین

۱۱۴.....	تسبیح و ذکر خدا از صفات مؤمنان است.....
۱۱۷.....	تسبیح مؤمنان در بهشت.....
۱۱۹.....	دستور تسبیح به مؤمنان.....
۱۲۰.....	چگونگی تسبیح اولیاء و مؤمنین.....
۱۲۱.....	تسبیح علماء و خردمندان.....
۱۲۳.....	تسبیح موحدان.....
۱۲۳.....	تسبیح حیوانات.....
۱۲۳.....	تسبیح پرندگان.....
۱۲۵.....	تسبیح کوهها و پرندگان، همراهی داود پیغمبر <small>عَلَيْهِ السَّلَام</small>
۱۲۶.....	روایت در چگونگی تسبیح حیوانات.....
۱۲۷.....	اجل حیوانات در تسبیح آنهاست.....
۱۲۸.....	تسبیح جمادات.....
۱۲۸.....	تسبیح جمادات از دیدگاه قرآن.....
۱۲۸.....	تسبیح آسمانها و زمین برای خدا.....
۱۲۹.....	تسبیح رعد.....
۱۳۲.....	تسبیح کوهها.....
۱۳۵.....	بحث روائی در تسبیح جمادات.....
۱۳۵.....	تسبیح طعام.....
۱۳۶.....	تسبیح دیوار.....
۱۳۶.....	لباس کثیف تسبیح نمی گوید.....
۱۳۷.....	تسبیح ستون حنانه.....
۱۳۷.....	تسبیح سنگ ریزه در دست پیامبر <small>عَلَيْهِ السَّلَام</small>
۱۳۸.....	تسبیح چوب خشک.....

فصل ششم: انواع تسبیح

۱۴۱.....	الف- تسبیح قلبی.....
۱۴۱.....	ب- تسبیح قولی.....
۱۴۲.....	سبحان الله.....
۱۴۲.....	معنا فضیلت و اهمیت سبحان الله.....
۱۴۳.....	تسبیحات اربعه.....

- ۱۴۳..... معنای تسبیحات اربعه.....
- ۱۴۴..... جایگاه تسبیح در تسبیحات اربعه.....
- ۱۴۵..... اهمیت تسبیحات اربعه.....
- ۱۴۵..... تسبیحات اربعه از مصادیق باقیات و صالحات است.....
- ۱۴۶..... فضیلت تسبیحات اربعه و پاداش آن.....
- ۱۴۷..... آثار و برکات تسبیحات اربعه.....
- ۱۴۸..... تسبیح حضرت زهرا سلام الله علیها مصداقی از تسبیح قولی.....
- ۱۴۸..... پیامبر و تعلیم تسبیح حضرت زهرا سلام الله علیها.....
- ۱۴۹..... شروط تسبیح حضرت زهرا سلام الله علیها.....
- ۱۵۰..... آثار و برکات تسبیح حضرت زهرا علیها السلام.....
- ۱۵۱..... تسبیح حضرت زهرا علیها السلام مصداق ذکر کثیر.....
- ۱۵۳..... ج- تسبیح عملی.....
- ۱۵۴..... ۱- نماز مصداقی از تسبیح.....
- ۱۵۴..... ۲- نماز شب مصداقی از تسبیح.....
- ۱۵۶..... مواضع تسبیح.....
- ۱۵۶..... خداوند و یاد او هنگام بهره‌گیری از نعمتها.....
- ۱۵۶..... تسبیح خداوند هنگام قرار گرفتن بر مرکب.....
- ۱۵۸..... اهمیت ذکر و تسبیح خداوند هنگام بهره‌گیری از نعمتها.....
- ۱۵۹..... تسبیح خداوند و یاد او هنگام برخاستن.....

فصل هفتم: ابزار، آداب و آثار تسبیح

- ۱۶۲..... ابزار تسبیح.....
- ۱۶۲..... اهمیت داشتن تسبیح.....
- ۱۶۳..... فضیلت تسبیح به رنگ آبی.....
- ۱۶۳..... فضیلت تسبیح با تربت.....
- ۱۶۴..... تسبیح حضرت زهرا علیها السلام.....
- ۱۶۵..... آداب تسبیح.....
- ۱۶۸..... آثار و برکات تسبیح.....
- ۱۶۸..... نجات مومنین از غم و اندوه و گرفتاری.....
- ۱۶۹..... گشایش قلب.....

- ۱۶۹.....قرب به او
- ۱۷۰.....آرامش خاطر
- ۱۷۱.....حفظ انسان از گزند شیطان
- ۱۷۲.....رفع بلا
- ۱۷۲.....آمزش گناه
- ۱۷۳.....بی نیازی از دیگران
- ۱۷۴.....رزق و روزی
- ۱۷۶.....خاتمه
- ۱۷۸.....کتابنامه

«الحمد لله الذي انزل الفرقان على عبده ليكون للعالمين شاهداً و مُبَشِّراً و نَذِيراً و دَاعِياً إِلَى اللَّهِ

بِإِذْنِهِ و سِرَاجًا مُنِيرًا و على آله الذين اذهب الله عنهم الرجس و طهرهم تطهيرا.»

قرآن کتاب هدایت و روشنگری است، دلیلی است که به بهترین راه هدایت می‌کند.

کتاب بیان است، کتابی است که ظاهری دارد و باطنی، ظاهرش همه حکمت و باطنش همه

علم است. ظاهرش ظریف و لطیف و باطنش ژرف و عمیق است.

در آن چراغهای هدایت و مشعلهای حکمت است. معجزه جاویدان اسلام و حقانیت این دین

حنیف.

قرآن بیانگر قانون کامل و بی نقص در زندگانی بشری است به گونه ای که تمام جوانب حیات

انسان را در بر گرفته، راه و رسم زندگی را به او می‌آموزد، پس سعادت انسان در پاسخگویی به ندای

قرآن و اجابت دعوت الهی است که با عمل به حقایق آن به «حیات طیبه» دست خواهد یافت.

قداست آشنایی با کلام خدا، ضرورت این معرفت را ایجاب می‌کند.

مگر نه اینست که شرافت هر علمی بستگی به میزان و ارزش آن علم دارد، و کدامین علم به

شایستگی شناخت کلام خدا می‌رسد، کلامی که قداست و ارزش خود را وامدار قداست و پاکی ذات

پروردگار عالم است. از این رو شناخت این کلام، یا به عبارت بهتر، شناخت معانی و حقایق قرآن

کریم در زمره‌ی نخستین معارف ارزشمند انسان قرار می‌گیرد و انسان با شناخت کامل حقایق قرآنی و

عمل به اوامر آن می‌تواند در راه خیر، صلاح و صراط مستقیم گام بر دارد و سعادت‌مند گردد.